

Det armeniska folk mordet

Jag skall försöka ge en så kort och koncis framställning som möjligt av vad som skedde med armenierna under första världskriget.¹

I första världskriget ställdes osmanerna med Tyskland mot Ryssland. Ryssland avancerade västerut in på osmanska rikets territorium. Redan sedan tidigare var relationen mellan den stora armenisk-kristna befolkningen i öster (ca 1.5-2 miljoner, 10% av Anatoliens befolkning) och den muslimska (turkar och kanske än mer kurder) spänd. Armenierna ansågs stödja Ryssland och vara förrädare. Det var också så att den armenisknationalistiska rörelsen såg den ryska segern som en chans att få gehör för upprättandet av en självständig armenisk stat. Några tusen armenier deserterade också från osmanska armén och gick över till ryssarna. Ungturkarna, som styrde det Osmanska riket, beslutade sig för att deportera den armeniska befolkningen från fronten i öster ner till Syrien. Under sommaren 1915 rensades östra och centrala Anatolien på armenier. Omständigheterna kring deportationerna skiftade från region till region. Ofantligt många av de deporterade dog, man tror mellan 600 till 800 000. Enligt vissa källor dog upp till 1.5 miljoner av de 2 miljoner armenier som bodde i Osmanska riket mellan 1915-1923. Men de exakta siffrorna är mycket osäkra. Från officiellt turkiskt håll menar man att inte mer än 500 000 kristna dog, och att många turkar också dog i en krigssituation.

Huruvida det var ett beordrat folk mord tvistas det högljutt om. Huruvida turkar eller kurder var mest aktiva i de lokala förföljelserna 1915 är också en svår och känslig fråga. Inga dokument som styrker att regeringen beordrat dödande har återfunnits. Men å andra sidan vet man att stora delar av ungturkarnas arkiv är borta. Det fanns helt klart dem i de styrande kretsarna som talade om utrotning, och allt tyder på att det var ett centralt planerat folk mord, om än delvis genomfört genom lokala, till synes spontana övergrepp. Men det kan man inte ens närma sig att säga i Turkiet där frågan är tabubelagd.

Inom förintelseforskningen pågår en ständig och livlig diskussion kring frågan om Förintelsens särställning bland folk mord. Där spelar också det Osmanska rikets folk mord på armenierna en viktig roll. Det brukar framföras att Hitler själv tog tystnaden kring detta folk mord som tecken på att en förintelse av judarna i Europa inte skulle väcka någon större indignation från omvärlden.²

¹ Min framställning bygger framförallt på Erik Zürcher's *Turkey: A Modern History*, I.B. Tauris books, 2004, som jag tycker är den bästa övergripande historien över Turkiet.

² Vahakn N. Dadrian, »The comparative aspects of the Armenian and Jewish cases of genocide:

a sociohistorical perspective», i *Is the Holocaust unique?: perspectives on comparative genocide*, red. Alan S. Rosenbaum, Boulder, Westview Press, 1996.